

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2025.15>**І. П. Шумейко***orcid.org/0009-0001-5510-841X**доктор філософії за спеціальністю 081 Право,**докторант кафедри конституційного та адміністративного права**Запорізького національного університету*

ФІНАНСОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ПРОДУКЦІЇ, А ТАКОЖ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Актуальність проблеми. У відповідності до ч. 4 ст. 42 Конституції України, держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт [1]. Також, у відповідності до ч. 1 ст. 50 Основного Закону України, кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля [1]. З огляду на взяті державою на себе позитивні зобов'язання з контролю за якістю і безпечністю продукції, а також зобов'язання забезпечувати безпеку довкілля, державою створені публічно-правові механізми, спрямовані на гарантування цих прав. Забезпечення дієвості цих механізмів вимагає не лише заходів заохочення, а й заходів юридичної відповідальності, передусім фінансової, яка є характерною для суб'єктів господарювання та справляє на них ефективний вплив за допомогою економічних чинників. В той же час, система фінансової відповідальності повинна працювати як цілісний злагоджений механізм, а заходи відповідальності та процедура їх застосування мають бути пропорційними меті таких заходів та не призводити до порушень прав суб'єктів господарювання. З огляду на те, що фінансова відповідальність у сфері якості та безпечності продукції, а також екологічної безпеки наразі не була предметом комплексного наукового дослідження, опрацювання цієї теми є важливим та актуальним.

Мета статті – надати характеристику нормативній підставі фінансової відповідальності у сфері якості та безпечності продукції, а також екологічної безпеки; з'ясувати зміст елементів складів цих правопорушень; дослідити підстави звільнення від фінансової відповідальності; охарактеризувати процедуру застосування заходів фінансової відповідальності в цій сфері.

Нормативну підставу фінансової відповідальності у сфері якості та безпечності продукції, а також екологічної безпеки, складають норми п'яти Законів України – «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» (Закон № 2042-VIII), «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» (Закон № 2735-VI), «Про загальну безпечність нехарчової

продукції» (Закон № 2736-VI), «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України» (Закон № 1489-IX), а також «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною» (Закон № 287-VIII). Та обставина, що фінансова відповідальність у сфері екологічної безпеки встановлена лише в Законі № 1489-IX, пов'язана з тим, що грошові стягнення з порушників екологічних норм, як правило, несуть характер цивільно-правової відповідальності, оскільки полягають у відшкодуванні збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Всі наведені вище законодавчі акти є відносно новими і прийняті упродовж 2010–2021 років. Необхідність існування санкцій за правопорушення у сфері якості та безпечності продукції впливає також із євроінтеграційного курсу України, оскільки така необхідність передбачена нормативно-правовими актами Європейського Союзу. Зокрема, положенням абзацу третього ч. 2 ст. 17 Регламенту Європейського Парламенту і Ради ЄС № 178/2002 від 28 січня 2002 року про встановлення загальних принципів і вимог харчового права, створення Європейського органу з безпечності харчових продуктів та встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпечністю харчових продуктів передбачено, що держави-члени також встановлюють правила щодо заходів і санкцій, що застосовуються при порушенні вимог харчового і кормового права. Такі заходи і санкції повинні бути дієвими, пропорційними і стримувальними [2]. Крім того, положенням ст. 44 Регламенту Європейського Парламенту і Ради ЄС № 2023/988 від 10 травня 2023 року про загальну безпечність продукції, що вносить зміни до Регламенту Європейського Парламенту і Ради ЄС № 1025/2012 та Директиви Європейського Парламенту і Ради ЄС № 2020/1828 та скасовує Директиву Європейського Парламенту і Ради ЄС № 2001/95/ЄС та Директиву Ради ЄС № 87/357/ЄЕС – передбачено, що держави-члени встановлюють правила щодо стягнень за порушення цього Регламенту, які накладають зобов'язання на суб'єктів господарювання та провайдерів онлайн-ринків, і вживають усіх необхідних заходів для забезпечення їхнього застосування відповід-

но до національного законодавства; передбачені санкції повинні бути ефективними, пропорційними та стримуючими; держави-члени повинні були до 13 грудня 2024 року повідомити Комісію про ці правила та заходи, якщо вони не були повідомлені раніше, а також невідкладно інформувати її про будь-які подальші зміни, що їх стосуються [3]. Отже, окрім дієвості (ефективності) та стримуючого характеру санкцій, вони, для забезпечення виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань, мають бути також пропорційними.

Аналіз норм перелічених вище законів дозволяє дійти висновку, що ними закріплено 64 склади правопорушень, з яких 56 простих складів, 8 кваліфікованих складів та жодного привілейованого складу правопорушення. Єдиним стягненням, яке застосовується за ці правопорушення, є штраф; стягнення пені цими законами не передбачено, з огляду на те, що в цій групі законів не встановлюється відповідальність за прострочення сплати певних обов'язкових платежів, а саме ця підстава є характерною для нарахування та стягнення пені.

Що стосується *моделей* штрафних санкцій, вжитих у наведених вище законодавчих актах, то в них застосовується:

1) абсолютно-визначена фіксована модель штрафу, вираженого в певній кількості мінімальних заробітних плат (всі санкції Закону № 2042-VIII) або в певній кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (п. 1 ч. 2, ч. 3, 4 ст. 44 Закону № 2735-VI та всі санкції Закону № 2736-VI);

2) відносно-визначена модель із встановленням як верхньої, так і нижньої меж штрафної санкції, вираженої в кількості мінімальних заробітних плат (всі санкції Закону № 287-VIII) або в кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (п. 2 ч. 2 ст. 44 Закону № 2735-VI та всі санкції Закону № 1489-IX).

Як бачимо, всередині одного Закону України в досліджуваній сфері, як правило, застосовується якась одна з двох моделей штрафних санкцій, тобто – орган, що застосовує штраф, або наділений обмеженою дискрецією у виборі розміру стягнення з урахуванням певних встановлених законом чинників, або зовсім не наділений будь-якою дискрецією у виборі розміру стягнення. Ще однією спільною рисою моделей штрафу, що застосовуються в цій галузі суспільних відносин, є відмова законодавця від застосування пропорційної моделі штрафу із прив'язкою до певного показника тяжкості порушення, що пов'язано з тим, що в досліджуваній групі правопорушень важко знайти певну одиницю виміру, яка б достатньо точно визначала ступінь тяжкості правопорушення.

Переходячи до надання узагальнюючої характеристики складам правопорушень, почнемо з *суб'єкта правопорушення*. Найбільш узагальнено ці суб'єкти вказані в ч. 1 ст. 65 Закону

№ 2042-VIII – ними є юридичні і фізичні особи – підприємці, лише в п. 21 уточнено, що йдеться про оператора ринку [4]. Суб'єктами правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 44 Закону № 2735-VI, є особи, які ввели продукцію в обіг або відповідно до цього Закону вважаються такими, що ввели продукцію в обіг, в ч. 3 ст. 44 – розповсюджувачі, а в ч. 4 ст. 44 – суб'єкти господарювання [5]. Закон № 2736-VI встановлює відповідальність виробників (ч. 2 ст. 15), розповсюджувачів (ч. 3 ст. 15), а також як виробників, так і розповсюджувачів (ч. 4 ст. 15) [6]. Норма ч. 2 ст. 6 Закону № 1489-IX встановлює відповідальність для суб'єктів господарювання [7]. За змістом положень ч. 2 ст. 25 Закону № 287-VIII суб'єктами правопорушень є оператори ринку (юридичні особи, фізичні особи – підприємці) [8]. Отже, суб'єктами правопорушень досліджуваної групи є лише суб'єкти господарювання, при цьому в окремих випадках законодавець уточнює правовий статус такого суб'єкта господарювання (оператор ринку, виробник, особа, що ввела продукцію в обіг, розповсюджувач). Фізична особа без статусу суб'єкта підприємницької діяльності не є суб'єктом правопорушень в досліджуваних правовідносинах.

Родовим *об'єктом* правопорушень, відповідальність за які передбачена досліджуваною групою законодавчих актів, є охоронювані нормами публічного права суспільні відносини, що виникають у сферах дотримання операторами ринку законодавства про харчові продукти, корми, здоров'я та благополуччя тварин, а також законодавства про побічні продукти тваринного походження [4], введення в обіг в Україні нехарчової продукції і забезпечення її безпечності, забезпечення відповідності нехарчової продукції встановленим вимогам, а також забезпечення відсутності загроз суспільним інтересам [6; 5], зменшення обсягу використання в Україні пластикових пакетів, обмеження їх розповсюдження з метою поліпшення стану навколишнього природного середовища та благоустрою територій [7], діяльності, пов'язаної з утворенням, збиранням, перевезенням, зберіганням, обробленням, переробкою, утилізацією, видаленням побічних продуктів тваринного походження, не призначених або визнаних непридатними для споживання людиною, продуктів оброблення, переробки побічних продуктів тваринного походження, не призначених для споживання людиною [8]. Об'єднуючим критерієм цієї групи об'єктів є те, що ці публічно-правові відносини спрямовані на забезпечення дотримання основоположних конституційних прав споживачів на безпечну та якісну продукцію та усіх – на безпечне довкілля.

Предметом правопорушень можуть бути харчові продукти (зокрема дитяче харчування); корми і кормові добавки; інформація про харчові продукти; матеріали і предмети, призначені для контакту

з харчовими продуктами [4]; нехарчова продукція [5; 6]; пластикові пакети [7]; побічні продукти тваринного походження та продукти їх оброблення і переробки [8].

Об'єктивна сторона правопорушень характеризується протиправним діянням, яке вчиняється як у формі активних дій, таких як виробництво, зберігання, пропонування до реалізації, реалізація продукції, надання недостовірної, незрозумілої чи неточної інформації, зміна інформації [4], введення в обіг продукції, створення перешкод шляхом недопущення до проведення перевірок [5; 6], безоплатне розповсюдження пластикових пакетів [7], утилізація, видалення, оброблення побічних продуктів [8], так і у формі бездіяльності, наприклад невиконання обов'язку щодо відкликання або вилучення з обігу небезпечних харчових продуктів або кормів, невиконання рішення про знищення, ненадання інформації на вимогу посадової особи, невиконання рішення про тимчасове припинення виробництва та/або обігу, невиконання чи несвоєчасне виконання приписів, ненадання інформації споживачеві, невиконання обов'язку щодо письмового інформування компетентного органу [4], невиконання рішення про вжиття обмежувальних (корегувальних) заходів [5], невиконання або неповне виконання рішення органу державного ринкового нагляду про вжиття заходів із забезпечення безпечності продукції [6], невпровадження на потужностях постійно діючих процедур, заснованих на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках, неповідомлення про продукти оброблення, переробки побічних продуктів тваринного походження, що можуть становити небезпеку для здоров'я людей та тварин [8].

Більшість складів правопорушень є формальними, однак наявність негативних наслідків правопорушення може впливати на вибір розміру стягнення, якщо такий вибір є можливим. Крім того, існують і матеріальні склади, для яких є обов'язковим настання негативних наслідків правопорушення у вигляді створення загрози для життя та/або здоров'я людини або тварини (п. 5 ч. 1 ст. 65 Закону № 2042-VIII) [4], у вигляді перетворення продукції на небезпечну (ч. 3 ст. 15 Закону № 2736-VI) [6] та/або таку, що не відповідає встановленим вимогам (ч. 3 ст. 44 Закону № 2735-VI) [5]. У таких випадках обов'язковою ознакою об'єктивної сторони правопорушення є також прямий причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням та спричиненими ним негативними наслідками. В окремих випадках обов'язковою ознакою об'єктивної сторони правопорушення є також місце його вчинення: так, правопорушення, передбачене п. 5 ч. 4 ст. 44 Закону № 2735-VI, вчиняється за місцем проведення ярмарку, виставки, показу чи демонстрації в інший спосіб продукції [5].

Суб'єктивна сторона досліджуваних правопорушень характеризується виною, форма якої, в більшості випадків, не має правового значення для кваліфікації діяння, що пояснюється тим, що додержання вимог безпечності, якості продукції, а також екологічної безпеки є позитивним зобов'язанням суб'єктів господарювання, які повинні не допускати протиправної самовпевненості чи недбалості, а натомість повинні проявляти належну обачність з тим, щоб не заподіяти шкоди споживачам і довкіллю. Разом з тим, форма вини може бути врахована при здійсненні дискреційних повноважень щодо вибору розміру стягнення, якщо такі дискреційні повноваження надані уповноваженому органу.

Окремі діяння, такі як надання недостовірної інформації на вимогу посадової особи компетентного органу або його територіального органу, відмова в допуску посадової особи компетентного органу або його територіального органу до здійснення державного контролю з підстав, не передбачених законом, або інше перешкоджання її законній діяльності, надання недостовірної для споживачів інформації про харчовий продукт (п. 16, 17, 20 ч. 1 ст. 65 Закону № 2735-VI) [5], створення перешкод шляхом недопущення (вчинення протидії, загрози безпеці) до проведення перевірок характеристик продукції (п. 6 ч. 4 ст. 44 Закону № 2735-VI, п. 3 ч. 4 ст. 15 Закону № 2736-VI) [5; 6], надання недостовірної інформації за запитами посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у галузі ветеринарної медицини (п. 9 ч. 2 ст. 25 Закону № 287-VIII) [8] – можуть вчинятися лише з умисною формою вини з огляду на те, що уповноважена посадова особа суб'єкта господарювання, при наданні недостовірної інформації посадовій особі або споживачеві, – має усвідомлювати недостовірний характер такої інформації та протиправний характер своїх дій, а при здійсненні перешкод у проведенні заходу контролю – має усвідомлювати, що такий захід контролю здійснюється на підставі, в межах повноважень та у спосіб, встановлений законом для органу, який проводить цей захід контролю. Інших, окрім вини, ознак суб'єктивної сторони в досліджуваній групі правопорушень виявлено не було.

Підставами для **звільнення від фінансової відповідальності** в досліджуваних законодавчих актах, в окремих випадках, визнаються: вчинення оператором ринку будь-якого з правопорушень, передбачених пунктами 2-4, 6-1, 8, 12, 16 ч. 1 ст. 65 Закону № 2042-VIII, вперше (у такому разі видається лише припис про усунення порушень, без оформлення протоколу) [4], спливи строку давності (ч. 2 ст. 66 Закону № 2042-VIII) [4], абзац третій ч. 5 ст. 25 Закону № 287-VIII [8], а також ч. 3 ст. 15 Закону України «Про особливості регулювання

діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [9] – цей закон застосовується до заходів фінансової відповідальності, встановлених Законами №№ 2735-VI, 2736-VI та 1489-IX, оскільки в них прямо вказано про те, що штрафи належать до адміністративно-господарських санкцій). Прикметним є те, що в усіх досліджуваних законах строк давності є однаковим і становить 6 місяців з дня виявлення правопорушення та 1 рік з дня його вчинення.

Окрему групу підстав для звільнення від фінансової відповідальності виробників, уповноважених представників, імпортерів, інших осіб, які вважаються такими, що ввели продукцію в обіг, а також розповсюджувачів продукції, – становлять обставини, наведені в ст. 45 Закону № 2735-VI та в ст. 16 Закону № 2736-VI. Разом з тим, тягар доведення цих обставин покладено цими нормами не на державу, а на суб'єктів господарювання. Для звільнення від відповідальності закони зобов'язують їх довести одну з обставин, а саме – те, що: вони не вводили продукцію в обіг; продукція відповідає встановленим вимогам, незважаючи на те, що становить ризик чи є небезпечною; невідповідність, ризиковість чи небезпечність продукції стала наслідком дій чи бездіяльності інших осіб, або наслідком непереборної сили, або наслідком додержання виробником вимог законодавства, або наслідком виконання обов'язкових приписів, або наслідком порушення іншим розповсюджувачем умов зберігання (якщо можна встановити такого розповсюджувача); або (якщо йдеться про виробника складових чи комплектуючих частин) те, що порушення спричинене конструкцією готової продукції або інструкціями, наданими виробником готової продукції [5; 6]. В той же час, існують підстави вважати, що в ст. 45 Закону № 2735-VI та в ст. 16 Закону № 2736-VI законодавцем здійснена підміна понять «відсутність складу правопорушення» та «підстава для звільнення від відповідальності», і в такий спосіб завуальовано порушення презумпції невинуватості шляхом перекладення тягара доведення відсутності складу правопорушення на особу, яка обвинувачується у вчиненні такого правопорушення.

Що стосується *обставин, які впливають на розмір стягнення*, то про існування таких обставин доцільно стверджувати, як правило, в тому випадку, коли законодавець обрав відносно-визначену модель штрафу, адже ця модель дозволяє повною мірою дотриматися індивідуального характеру юридичної відповідальності. Разом з тим, при застосуванні абсолютно-визначеної моделі законодавець теж закріпив певні обставини, які впливають на розмір стягнення. Так, у Законі № 2042-VIII, а також у ч. 3 ст. 44 Закону № 2735-VI закріплено розмежування розмірів

санкцій: окремо для юридичних осіб і окремо для фізичних осіб – підприємців. Крім того, у п. 1 ч. 2 і ч. 3 ст. 44 Закону № 2735-VI, а також у ч. 2, 3 ст. 15 Закону № 2736-VI розміри штрафу за перше і за повторне протягом трьох років правопорушення – відрізняються. Також, у п. 1, 2, 3 ч. 4 ст. 44 Закону № 2735-VI і в п. 1, 2 ч. 4 ст. 15 Закону № 2736-VI встановлено різні розміри штрафу для осіб, які ввели продукцію в обіг, або виробників продукції, та для розповсюджувачів продукції. Насамкінець, в п. 2, 3 ч. 4 ст. 44 Закону № 2735-VI встановлено зменшений розмір штрафу для тих розповсюджувачів, які обрали спрощену систему оподаткування. Отже, у разі застосування абсолютно-визначеної моделі штрафу, в досліджуваних законах розмір штрафу може залежати від: 1) виду суб'єкта правопорушення: розмір штрафу для фізичних осіб – підприємців є меншим ніж розмір штрафу для юридичних осіб; 2) повторності правопорушення; 3) статусу суб'єкта на ринку: розмір штрафу для осіб, які ввели продукцію в обіг, або виробників – є більшим за розмір штрафу для розповсюджувачів продукції; 4) статусу суб'єкта як платника податків.

В свою чергу, аналіз норм досліджуваних законів, в яких існує відносно-визначена модель штрафу, дозволяє стверджувати, що при застосуванні цієї моделі штрафу обставини, які впливають на розмір стягнення, існують двох видів: 1) обставини, враховані законодавцем при визначенні меж стягнення; 2) обставини, які враховуються при застосуванні стягнення у встановлених законом межах. До першого виду обставин належать: повторність вчинення правопорушення протягом трьох років (ч. 2 ст. 6 Закону № 1489-IX), а також вид суб'єкта правопорушення – юридична особа чи фізична особа – підприємець (ч. 2 ст. 25 Закону № 287-VIII). До другого виду обставин належать: характер, передумови і причини порушення, факт повторного вчинення того самого порушення, за яке на особу протягом останнього року було накладено штраф, кількість відповідних порушень, вчинених особою протягом останніх трьох років, ступінь вини особи, наявність або відсутність негативних наслідків порушення, їх масштаб та можливість їх усунення (ч. 5 ст. 44 Закону № 2735-VI) [5], ступінь ризику для здоров'я людей і тварин (ч. 3 ст. 25 Закону № 287-VIII) [8].

Аналізуючи компетенцію *органів, що застосовують санкції*, відзначимо, що всі без винятку досліджувані фінансові санкції застосовуються в позасудовому порядку. Штрафи, передбачені Законами №№ 2042-VIII, 1489-IX та 287-VIII, застосовує лише Держпродспоживслужба, а штрафи, передбачені Законами №№ 2735-VI і 2736-VI (тобто щодо нехарчової продукції) – також застосовують і інші органи державного ринкового нагляду. Аналіз Переліку видів продукції, щодо яких органи

державного ринкового нагляду здійснюють державний ринковий нагляд, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 року № 1069, дозволяє стверджувати, що до таких органів, крім Держпродспоживслужби, також віднесено Адміністрацію судноплавства, Морську адміністрацію, Укртрансбезпеку, ДСНС, Держпраці, ДІАМ, Держлікслужбу, Держекоінспекцію, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, а також Адміністрацію Держспецзв'язку [10].

Підставою для початку адміністративного провадження з застосування фінансових санкцій досліджувані закони визначають: протокол, що складається за результатами здійснення заходу державного контролю (ч. 3 ст. 66 Закону № 2042-VIII та ч. 6 ст. 25 Закону № 287-VIII) [4; 8]; протокол, що складається на підставі документів, що містять інформацію про походження продукції та її обіг (ч. 7 ст. 44 Закону № 2735-VI) [5]; акт перевірки та інші матеріали, пов'язані з цією перевіркою (ч. 4 ст. 6 Закону № 1489-IX) [7]. Спільним для усіх досліджуваних законів є встановлення 15-денного строку розгляду справи про правопорушення (щоправда, в Законі № 2042-VIII обчислення цього строку здійснюється в робочих днях). Також спільною є форма рішення за результатами розгляду справи: рішення приймається у формі постанови.

Можливість **адміністративного оскарження** постанови прямо передбачена всіма досліджуваними законодавчими актами, за винятком Закону № 1489-IX, в ч. 9 ст. 6 якого зазначено, що постанова у справі про правопорушення може бути оскаржена в судовому порядку [7]. Разом з тим, лише в Законі № 2042-VIII міститься положення про зупинення дії оскарженої постанови на весь час її оскарження, тоді як в інших законах існує прогалина в цьому питанні. Іншою особливістю положень Закону № 2042-VIII є те, що скаргу може подати не лише особа, притягнута до відповідальності, а й потерпілий [4], наявність якого не є характерною для більшості категорій справ про фінансову відповідальність.

Примусове виконання постанов про накладення штрафів у досліджуваній сфері здійснюється на підставі самої постанови, яка є виконавчим документом. Звернення органу, що виніс постанову, до суду з позовом про стягнення суми добровільно не сплаченого штрафу – не здійснюється; постанова, що набрала законної сили, підлягає виконанню в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження».

Дослідження було б неповним, якщо не згадати про те, що 18 квітня 2027 року набере чинності ще один закон, який встановить фінансову відповідальність за правопорушення у сфері якості

та безпечності продукції, а саме Закон України «Про хміль та хмелепродукти». Зазначений закон встановить 7 простих і 2 кваліфіковані склади правопорушень, об'єктом яких будуть врегульовані нормами публічного права суспільні відносини у сфері хмелярства та виробництва хмелепродуктів, пов'язані з веденням хмелярства, здійсненням переробки хмелю, виробництва та реалізації хмелепродуктів, сертифікації хмелю та хмелепродуктів, їх імпорту, контролю якості хмелю та хмелепродуктів. Суб'єктами правопорушень будуть визнані суб'єкти господарювання – виробники хмелю і хмелепродуктів, а також сертифікаційні центри. Всі склади правопорушень – формальні, діяння вчиняються у формі дії або бездіяльності, форма вини не має значення. Єдиною підставою для звільнення від фінансової відповідальності за цим Законом буде сплив строку давності. Закон застосовує відносно-визначену модель штрафу із встановленням як верхньої, так і нижньої меж штрафної санкції, вираженої в кількості розмірів мінімальної заробітної плати. На розмір стягнення впливатиме повторне вчинення правопорушення протягом року. Штраф застосовуватиме Держпродспоживслужба в позасудовому порядку. Підставою початку провадження буде протокол, що складатиметься за результатами здійснення державного нагляду (контролю), справа розглядатиметься протягом 15 робочих днів, а за результатами розгляду справи виноситиметься постанова. Закон передбачатиме можливість адміністративного оскарження такої постанови, а в разі набрання нею законної сили, постанова підлягатиме виконанню як виконавчий документ [11].

Висновки. Правовідносини з притягнення до фінансової відповідальності у сфері якості та безпечності продукції, а також екологічної безпеки врегульовані 5 Законами України, та ще один закон набирає чинності. Необхідність існування фінансової відповідальності у сфері якості та безпечності продукції викликана євроінтеграційним курсом України. Єдиним видом стягнення в цих законах є штраф; пеня не застосовується. Штраф застосовується в одній з двох моделей – абсолютно-визначеній фіксованій моделі та відносно-визначеній моделі із встановленням як верхньої, так і нижньої меж штрафної санкції. Пропорційна модель штрафу із прив'язкою до певного показника тяжкості порушення – в цих законах не застосовується.

Суб'єктами цих правопорушень є лише суб'єкти господарювання, в тому числі оператори ринку, виробники, особи, що ввели продукцію в обіг, розповсюджувачі. Правопорушення посягають на врегульовані нормами публічного права суспільні відносини, спрямовані на забезпечення дотримання права на безпечну та якісну продукцію та права на безпечне довкілля. Склади правопорушень, в більшості своїй, є формальними, проте склади

деяких правопорушень вимагають обов'язкового настання негативних наслідків. Форма вини, в більшості своїй, не має значення для кваліфікації діяння, проте може бути врахована при виборі розміру стягнення, якщо такий вибір є можливим.

Підставами звільнення від фінансової відповідальності в цій сфері є сплив строку давності, який є однаковим для всіх правопорушень, а також інші, спеціальні обставини, такі як вчинення правопорушення вперше. Негативним явищем є змішування в Законах №№ 2735-VI і 2736-VI понять «відсутність складу правопорушення» і «підстава для звільнення від відповідальності» з перекладенням на суб'єкта господарювання тягара доказування відсутності складу правопорушення, що не узгоджується із принципом презумпції невинуватості.

Заходи фінансової відповідальності в досліджуваній сфері застосовуються лише в позасудовому порядку: Держпродспоживслужбою та іншими органами державного ринкового нагляду. Підставою для розгляду справ про правопорушення є протокол або акт перевірки, а за результатами розгляду справи виносяться постанови, які є виконавчим документом та підлягає примусовому виконанню без необхідності звернення органу, що її виніс, до суду.

Література

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 178/2002 від 28 січня 2002 року про встановлення загальних принципів і вимог харчового права, створення Європейського органу з безпеки харчових продуктів та встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпекою харчових продуктів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-02#Text.
3. Регламент Європейського Парламенту і Ради ЄС № 2023/988 від 10 травня 2023 року про загальну безпеку продукції, що вносить зміни до Регламенту Європейського Парламенту і Ради ЄС № 1025/2012 та Директиви Європейського Парламенту і Ради ЄС № 2020/1828 та скасовує Директиву Європейського Парламенту і Ради ЄС № 2001/95/ЄС та Директиву Ради ЄС № 87/357/ЄЕС. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/988/oj>.
4. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин: Закон України від 18 травня 2017 року № 2042-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>.
5. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2735-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17#Text>.
6. Про загальну безпеку нехарчової продукції: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2736-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2736-17#Text>.

7. Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України: Закон України від 1 червня 2021 року № 1489-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-IX#Text>.

8. Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною: Закон України від 7 квітня 2015 року № 287-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287-19#Text>.

9. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України від 9 січня 2025 року № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>.

10. Про затвердження переліку видів продукції, щодо яких органи державного ринкового нагляду здійснюють державний ринковий нагляд: постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 року № 1069. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1069-2016-%D0%BF#Text>.

11. Про хміль та хмелепродукти: Закон України від 27 березня 2025 року № 4341-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4341-20#Text>.

Анотація

Шумейко І. П. Фінансова відповідальність у сфері якості та безпечності продукції, а також екологічної безпеки. – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню публічно-правових норм, які встановлюють фінансову відповідальність у сфері якості та безпечності продукції, а також екологічної безпеки в Україні. Правовідносини з притягнення до фінансової відповідальності в цій сфері врегульовані 5 Законами України, та ще один закон набирає чинності. Єдиним видом стягнення в цих законах є штраф; пеня не застосовується. Штраф застосовується в одній з двох моделей – абсолютно-визначеній фіксованій моделі та відносно-визначеній моделі із встановленням як верхньої, так і нижньої меж штрафної санкції. Суб'єктами правопорушень є лише суб'єкти господарювання, в тому числі оператори ринку, виробники, особи, що ввели продукцію в обіг, розповсюджувачі. Правопорушення посягають на врегульовані нормами публічного права суспільні відносини, спрямовані на забезпечення дотримання права на безпечну та якісну продукцію та права на безпечне довкілля. Склади правопорушень, в більшості своїй, є формальними, протеклади деяких правопорушень вимагають обов'язкового настання негативних наслідків. Форма вини, в більшості своїй, не має значення для кваліфікації діяння, проте може бути врахована при виборі розміру стягнення, якщо такий вибір є можливим. Підставами звільнення від фінансової відповідальності в цій сфері є сплив строку давності, який є однаковим для всіх правопорушень, а також інші, спеціальні обставини, такі як вчинення правопорушення вперше. Негативним явищем є змішування в деяких законах понять «відсутність складу правопорушення» і «підстава для звільнення від відповідальності» з перекладенням на суб'єкта господарювання тягара доказування відсутності складу правопорушення, що не узгоджується із принципом презумпції невинуватості. Заходи фінансової відповідальності в досліджуваній сфері застосовуються лише в позасудовому порядку: Держпродспоживслужбою та іншими органами державного ринкового нагляду. Підставою для розгляду справ про правопорушення є протокол або акт перевірки, а за результатами розгляду справи виносяться постанови, які є виконавчим документом та підлягає примусовому виконанню без необхідності звернення органу, що її виніс, до суду.

Ключові слова: державний ринковий нагляд, Держпродспоживслужба, обмеження обігу пластикових пакетів, побічні продукти тваринного походження, склад правопорушення, фінансова відповідальність, штраф, якість та безпечність продукції.

Summary

Shumeiko I. P. Financial responsibility in the area of product quality and safety, as well as environmental safety. – Article.

The article is devoted to the study of public law provisions establishing financial liability in the area of product quality and safety, as well as environmental safety in Ukraine. Legal relations on bringing to financial responsibility in this area are regulated by 5 laws of Ukraine, and one more law is coming into force. The only type of penalty in these laws is a fine; no penalty is applied. The fine is applied in one of two models – an absolute fixed model and a relative fixed model with both upper and lower limits of the fine. Only business entities, including market operators, producers, persons who put products on the market, and distributors, are subject to the offences. The offences encroach on social relations regulated by public law aimed at ensuring compliance with the right to safe and quality products and the right to a safe environment. The corpus delicti of the offences are mostly formal, but some

offences require the mandatory occurrence of negative consequences. The form of guilt is generally irrelevant for the qualification of an offence, but may be taken into account when determining the amount of the penalty, if such a choice is possible. The grounds for exemption from financial responsibility in this area are the expiry of the statute of limitations, which is the same for all offences, as well as other special circumstances, such as committing the offence for the first time. A negative phenomenon is the confusion in some laws of the concepts of 'absence of an offence' and 'grounds for exemption from responsibility' with the burden of proof of the absence of an offence being placed on the business entity, which is inconsistent with the principle of presumption of innocence. Financial responsibility measures in this area are applied only out of court: by the State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection and other state market surveillance authorities. The basis for consideration cases of offences is the inspection report or act. The consideration result in a decision that is an enforcement document and is subject to enforcement without the need for the issuing authority to go to court.

Key words: by-products of animal origin, corpus delicti, financial responsibility, fine, product quality and safety, restriction of circulation of plastic bags, state market surveillance, State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection.